

Kucherenko E.V.

Odessa National Economic University

ESTIMATION OF EFFICIENCY IN ENTERPRISES ACTIVITY OF FOOD INDUSTRY IN ODESSA REGION

Summary

Research the tendencies of main activity indicators of the food industry in Odessa region. Set reduction in the production of the main types of food products. A decrease in production per capita. Last three years industry works unprofitably. Identified the unprofitableness of operating activity on the basic types of food products.

Keywords: indexes of production, volume and structure of realization, financial result to taxation, net income, profitability of operating activity.

УДК 331.5.024.5

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ СИСТЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Лаушкін О.М.

Донецький національний університет

У статті проводиться динамічний аналіз основних показників системи зайнятості та особливостей трансформаційних процесів в Україні та світі із використанням статистичних даних міжнародних організацій, національних статистичних бюро, науково-дослідних установ. Автором розглянуті показники економічної активності, зайнятості й безробіття, розподілу зайнятого населення за галузями економіки, продуктивності праці в економіці, здійснено їх аналітичне дослідження та зроблені висновки щодо поточного стану ринку праці й системи зайнятості. В результаті аналітичного дослідження часових рядів кількісних показників, що характеризують стан ринку праці й соціально-трудова відносин в Україні та світі було виявлено, що сучасна система зайнятості не забезпечує досягнення граничної продуктивності праці в економіці й не має ефективних вбудованих механізмів узгодження інтересів всіх учасників соціально-трудова відносин, про що свідчать високі значення показників безробіття, неформальної (прекарної) зайнятості, нижчий від загальносвітового обсяг випуску на одного працівника.

Ключові слова: зайнятість, трансформація, продуктивність праці, безробіття.

Постановка проблеми. Нова економіка, що прийшла на зміну індустріальній системі відтворення суспільного продукту, яка в розвинених країнах до початку 21 ст. вичерпала всі доступні резерви підвищення багатofакторної продуктивності, розкрила альтернативне джерело зростання макроекономічної ефективності й суспільного добробуту – нематеріальне знання – результат розумової діяльності людини, спрямованої на пізнання й творче перетворення навколишньої дійсності. Неможливість оцінки результативності пізнавальної діяльності з використанням *numéraire*, універсальної рахункової одиниці, зупиняла багатьох класиків економічної думки від визнання визначальної ролі нематеріального компонента в створенні цінності, що вторило загальному скептицизму науки щодо самої можливості аналітичного пізнання феномена нематеріального, трансцендентального простору знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукову розробку теоретичних і прикладних проблем трансформації зайнятості значний внесок зробили вчені О. Амоша, С. Бандур [1], В. Геєць, О. Грішнова [2], В. Іноземцев, А. Колот [3], Е. Лібанова [4],

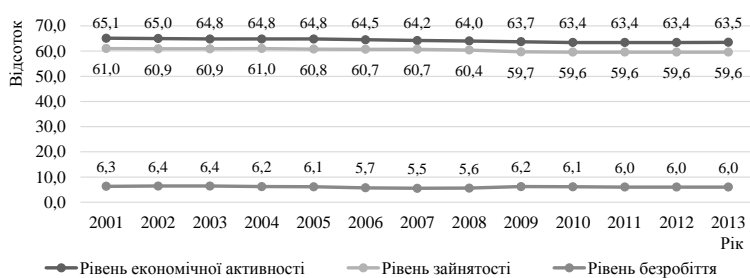

Рис. 1. Рівні економічної активності, зайнятості й безробіття у світі, % від чисельності населення відповідної соціально-демографічної групи (за методологією МОП), 2001-2013 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [1]

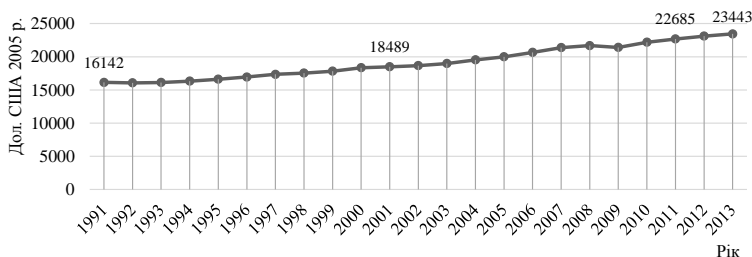

Рис. 2. Продуктивність праці у світовій економіці, ВВП в розрахунку на 1 працівника (у міжн. дол. США 2005 р.), 1991-2013 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Н. Лук'янченко, В. Онікієнко [5], Л. Шаульська [6], С. Baldry, D. Bell, P. Drucker, G. Friedman, A. Gorz, D. Hounshell, F. Machlup, D. North, M. Porat, G. Torlak, R. Volti, D. Zonderman та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішеними залишаються питання визначення головних детермінантів трансформаційних змін в умовах переходу до нової економіки.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналітичне дослідження поточного стану системи зайнятості та інтенсивності трансформаційних процесів в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Сформульоване К. Марксом у першому томі «Капіталу» базове методологічне положення про те, що «економічні епохи різняться не тим, що виробляється, а тим, як виробляється, якими засобами праці», указало на можливий спосіб пізнання феномена нової економіки через аналіз якісних змін у системі зайнятості (системі виробничих відносин) і в складі використовуваних у виробництві засобів праці. Використовуючи базове методологічне положення К. Маркса в якості вектору наукового пошуку так званих «точок росту» нової економіки, аналітичну частину дисертаційної роботи представляється логічним почати з виявлення найбільш загальних, глобальних тенденцій трансформації зайнятості, у змісті, напрямі й динаміці яких розкривається діалектика процесу саморуйнування ядра індустріальної системи й виникнення нового, альтернативного матеріального, когнітивного простору епохи постмодерна.

У першу чергу необхідно провести аналіз динаміки основних показників системи зайнятості: рівня економічної активності населення, рівня зайнятості, рівня безробіття, продуктивності праці, розподілу зайнятого населення за секторами економіки. Найбільш авторитетним джерелом статистичної інформації для цілей даного аналізу є база даних Міжнародної організації праці (МОП) ILOSTAT. Використовуючи дані ILOSTAT, побудуємо часові ряди перших трьох з вищевказаних основних показників системи зайнятості, а саме рівнів економічної активності, зайнятості й безробіття у світі з 2001 р. по 2013 р. (рис. 1).

Графічне представлення динаміки основних показників системи зайнятості (рис. 1) дозволяє виділити тренди – стійкі тенденції зміни часових рядів. Так, у періоді 2001-2013 рр. спостерігалось скорочення глобальної економічної активності на 1,6% причиною якого був випереджальний темп зростання загальної чисельності народонаселення (119,4%) у порівнянні з темпом зростання чисельності населення працездатного віку (117,4%). Стрімке збільшення чисельності населення в Китаї й Індії в аналізованому періоді – на 116,4% і 124,5% відповідно – забезпечило практично 40% приросту глобального показника. З урахуванням того, що в даних країнах частка населення непрацездатного віку (до 15 років) у загальній чисельності населення в 2001 р. становила 23,7% (Китаї) і

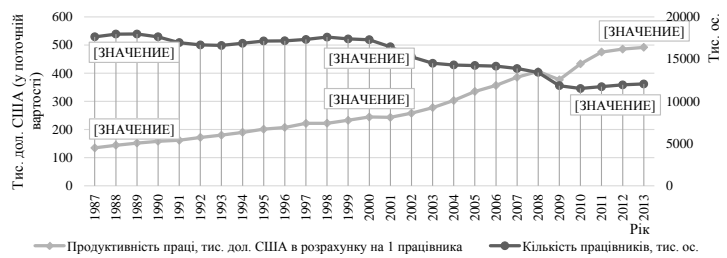

Рис. 3. Продуктивність праці в приватнопідприємницькому промисловому секторі США (група 3 класифікації NAICS), тис. дол. США валового випуску в розрахунку на 1 працівника, 1987-2013 рр., кількість працівників, зайнятих у приватнопідприємницькому промисловому секторі США, тис. ос., 1987-2013 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [3]

Рис. 4. Розподіл зайнятого населення за секторами глобальної економіки, % від загальної чисельності зайнятих, 1991-2013 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [1]

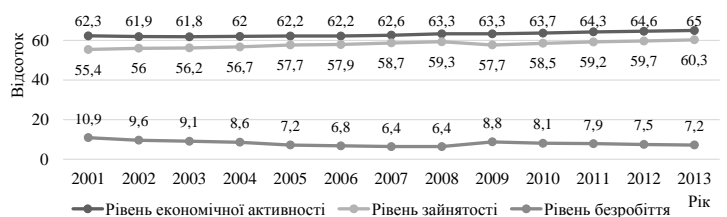

Рис. 5. Рівні економічної активності, зайнятості й безробіття в Україні, % від чисельності населення відповідної соціально-демографічної групи (за методологією МОП), 2001-2013 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [4]

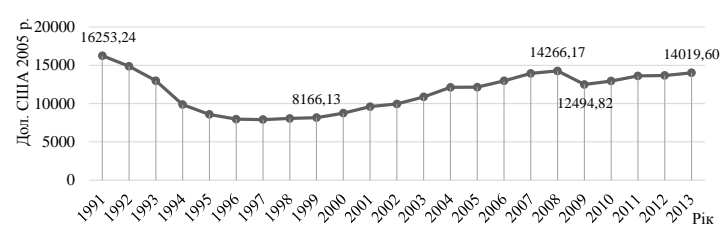

Рис. 6. Продуктивність праці в економіці України, ВВП в розрахунку на 1 працівника (у міжн. дол. США 2005 р.), 1991-2013 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [4]

Рис. 7. Розподіл зайнятого населення за секторами економіки України, % від загальної чисельності зайнятих, 2001-2013 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [1, 4]

40,5% (Індія), а до 2012 р. досягла значень 28,9% і 44,5%, то спостережувана в поточному періоді тенденція зниження глобальної економічної активності, за інших рівних умов, буде компенсована в майбутніх періодах за рахунок вступу в працездатний вік людей, що народилися на початку 2000-х рр. Являючись похідним від показника економічної активності, коефіцієнт зайнятості населення демонструє аналогічну глобальну тенденцію скорочення частки зайнятого населення в загальній чисельності населення.

Як стверджує відомий соціолог М. Кастельс: «Якщо існує нова економіка, то тільки завдяки різкому стрибку в продуктивності праці. Якщо не було б такого стрибка, ми усе ще могли б стверджувати, що є технічна революція, але зовсім не обов'язково – нова економіка» [2]. На рис. 2 представлена динаміка зміни продуктивності праці у світовій економіці з 1991 р. по 2013 р.

Відсутність «стрибків» у динаміці продуктивності праці, на вирішальну роль яких у демаркації кордону між індустріальною й новою економікою вказує М. Кастельс, свідчить на користь того, що сучасна світова економіка розвивається за траєкторією, заданою наприкінці 18 – початку 19 ст. Великою індустріальною революцією, а головним драйвером зростання продуктивності до теперішнього часу виступає матеріальний капітал.

Що стосується розвинених країн, процес індустріалізації в яких до початку 21 в. завершився, то, у їхній динаміці продуктивності праці присутні «стрибки» – маркери зміни драйвера економічного росту з матеріального капіталу на нематеріальний капітал знання, важливість яких у визначенні моменту настання нової економіки підкреслював М. Кастельс. Так, на графіку продуктивності праці в приватнопідприємницькому промисловому секторі США за період 1987-2013 рр. (рис. 3), «стрибок» продуктивності 2001 р. можливо ідентифікувати візуально за зміною кута нахилу дотичної до графіка.

Оцінку частки зайнятих інтелектуальною працею у світі з метою визначення потенціалу трансформації глобальної економічної системи у векторі нової економіки проведемо через аналіз розподілу зайнятого населення за секторами економіки в динаміці з 1991 р. по 2013 р. (рис. 4). В аналізованому періоді у структурі зайнятості за секторами економіки відбувся ряд важливих змін, найбільш значною з яких є перевищення частки зайнятих у секторі послуг над часткою зайнятих у секторі сільського господарства починаючи з 2002 р. Дана тенденція обумовлена, насамперед, інтенсивною урбанізацією й пов'язаним з нею переміщенням значних обсягів ресурсів праці із сільської місцевості в міста. Розростання міських агломерацій за рахунок включення територій, що межують з містом-центром і динамічного розвитку транспортної інфраструктури також сприяє динамічному скороченню чисельності населення, що проживає в сільській місцевості й, відповідно, зайнятого в сільськогосподарському секторі економіки.

Аналізуючи глобальну тенденцію розподілу зайнятого населення за секторами економіки, слід зазначити, що перевищення частки населення, зайнятого в секторі послуг над часткою населення, зайнятого в промисловості та сільському господарстві в країнах, що розвиваються, має в основі зовсім інші причини, ніж в розвинених країнах. Високі показники зайнятості населення розвинених країн у третинному секторі обумовлені їхнім вступом у по-

стіндустріальну епоху когнітивного капіталізму, у якій джерело цінності й багатства переміщується зі сфери матеріального виробництва в сферу виробництва нематеріального знання, ментальних образів і ідей. У свою чергу, високі рівні зайнятості (переважно неформальної) міського населення країн, що розвиваються, в секторі послуг відображають нездатність промисловості абсорбувати колосальну масу ресурсів праці, що одночасно вивільнилися з аграрного сектору економіки та направилися в міста в пошуках нових можливостей і перспектив.

Перш ніж переходити до аналізу тенденцій трансформації зайнятості в Україні, слід зазначити, що Україна не може бути віднесена до жодної із вищезазначених груп країн (розвинених і тих, що розвиваються), зважаючи на унікальний шлях становлення національної економічної моделі та стратегії розвитку. Набуття незалежності у 1991 р. поставило перед українським суспільством ряд викликів, актуальність яких залишається високою до сьогодні. Одним з таких викликів є забезпечення високої продуктивності зайнятості ресурсів праці в умовах структурної перебудови національної економіки та реформування інституціонального середовища. Проаналізуємо сучасний стан системи зайнятості в Україні шляхом побудови та аналізу часових рядів наступних показників: економічної активності населення, зайнятості, безробіття, продуктивності праці, розподілу зайнятого населення за секторами економіки.

Значення показників рівня економічної активності населення, рівня зайнятості й безробіття в динаміці з 2001 р. по 2013 р. зображені на рис. 5.

Аналізуючи дані, графічно представлені на рис. 5 можна зробити висновок про те, що у періоді 2001-2013 рр. спостерігається підвищення рівня економічної активності в середньому на 0,23% на рік. Ця тенденція свідчить на користь того, що з кожним роком все більша частина населення України долучається до суспільного виробництва з метою реалізації своєї здатності до праці та отримання трудового доходу. Рівень зайнятості в Україні демонструє загальну підвищувальну динаміку на відрізках 2001-2008 рр. та 2009-2013 рр. Єдиним виключенням із загальної тенденції є період з 2008 р. по 2009 р., у якому мало місце зниження рівня зайнятості населення на 1,6% внаслідок впливу світової фінансової кризи на економіку України. Тенденція зміни рівня безробіття в Україні є дзеркальним відображенням змін у часовому ряді рівня зайнятості. Разом з тим, рівень безробіття в Україні все ще залишається вищим від загальносвітового і цей факт вимагає застосування більш дієвих інструментів регулювання попиту й пропозиції на ринку праці.

Наступним індикатором стану системи зайнятості в Україні є показник продуктивності праці в економіці, часовий ряд якого з 1991 р. по 2013 р. представлений на рис. 6.

На відміну від графіку загальносвітового показника, графік показника продуктивності праці в економіці України демонструє суттєві відхилення від лінійного тренду зростання у періодах 1991-1996 рр. та 2008-2009 рр. Пояснення цьому факту можна знайти у динаміці ВВП, що з 1991 р. до 1996 р. скорочувався у вартісному вираженні на більш ніж 10% щорічно (максимальне значення -22,9% у 1995 р.), а у 2008-2009 рр. – на 14,8%. Порівнюючи значення показника продуктивності праці в Україні і світі слід зазначити, що значення

показника в Україні є нижчим від загальносвітового у 2013 р. на практично 9500 міжн. дол. 2005 р., що дає підстави вести мову про недовикористання трудового потенціалу ресурсів праці в системі суспільного виробництва.

Перейдемо до аналізу розподілу зайнятого населення за галузями економіки України в динаміці з 2001 р. по 2013 р. (рис. 7).

Аналізуючи динаміку розподілу зайнятого населення за секторами національної економіки з 2001 р. по 2013 р. можна відмітити стійке збільшення частки осіб, зайнятих у секторі послуг з 52,8% до 62,1%. Незначне зниження цього показника, починаючи з 2010 р. і синхронне підвищення частки осіб, зайнятих у секторі сільського господарства може бути пояснене виходом деякої частини ресурсів праці з формального сектору економіки та їх переходом у неформальний сектор, кількість зайнятих в якому в 2013 р. за розрахунками Державного комітету статистики України складає 4,8 млн. ос., або 23,6% загальної кількості зайнятого населення віком 15-70 років (зростання на 154,3 тис. ос. у порівнянні з 2012 р.). У цілому, структура зайнятого населення за секторами економіки України свідчить про домінування сектору послуг у системі суспільного виробництва.

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумок аналізу кількісних та якісних параметрів системи зайнятості, що функціонує в Україні та світі, можна з упевненістю сказати про те, що сучасна система

зайнятості зберігає характерні риси індустріальної системи і незважаючи на всі намагання керівництв країн адміністративними методами активізувати процес її трансформації, вести мову про становлення постіндустріальної системи зайнятості представляється передчасним. Ціла низка невирішених проблем, починаючи з високих показників безробіття, неформальної зайнятості і закінчуючи низьким рівнем задоволеності роботою, неузгодженістю інтересів основних учасників соціально-трудоких відносин і відсутністю прямого зв'язку між продуктивністю праці і винагородою, унеможлиблює здійснення трансформаційного переходу індустріальної системи зайнятості у якісно новий стан. Вищепераховані проблеми не є унікальними, характерними тільки для України, а, навпаки, є типовими для більшості країн, що обрали стратегію наздоганяючого розвитку, орієнтовану на приведення поточних параметрів системи у відповідність із деякими еталонними параметрами через пряме втручання у природну динаміку системної еволюції. У подібних умовах виникає потреба в розробці альтернативної моделі розвитку, джерелом прогресу в рамках якої стане унікальний людський і соціальний капітал, що створює самопідприємця, людину-творця (Homo creator), для якого праця є засобом розкриття когнітивних і творчих здібностей, розвитку багатой індивідуальності у свободі вибору цільової функції прикладених зусиль і траєкторії особистісного зростання.

Список літератури:

1. Статистична база ILOSTAT [Електронний ресурс] / Міжнародна організація праці ILO. – Режим доступу: <http://www.ilo.org/ilostat/>.
2. Castells M. The Internet galaxy: reflections on the Internet, business, and society / M. Castells. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 304 p.
3. Статистична база Бюро економічного аналізу США Bureau of economic analysis [Електронний ресурс] / BEA. – Режим доступу: <http://www.bea.gov>
4. Демографічна та соціальна статистика [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Лаушкин А.Н.

Донецкий национальный университет

АНАЛИЗ ДИНАМИКИ ОСНОВНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СИСТЕМЫ ЗАНЯТОСТИ И ОСОБЕННОСТЕЙ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ И МИРЕ

Аннотация

В статье проводится динамический анализ основных показателей системы занятости и особенностей трансформационных процессов в Украине и мире с использованием статистических данных международных организаций, национальных статистических бюро, научно-исследовательских учреждений. Автором рассмотрены показатели экономической активности, занятости и безработицы, распределения занятого населения по отраслям экономики, производительности труда в экономике, осуществлено их аналитическое исследование и сделаны выводы относительно текущего состояния рынка труда и системы занятости. В результате аналитического исследования временных рядов количественных показателей, характеризующих состояние рынка труда и социально-трудоустройственных отношений в Украине и мире было выявлено, что современная система занятости не обеспечивает достижение предельной производительности труда в экономике и не имеет эффективных встроенных механизмов согласования интересов всех участников социально-трудоустройственных отношений, о чем свидетельствуют высокие значения показателей безработицы, неформальной (прекарной) занятости, объем выпуска на одного работника ниже общемирового.

Ключевые слова: занятость, трансформация, продуктивность труда, безработица.

Laushkin O.M.
Donetsk National University

ANALYSIS OF MAIN INDICATORS OF AN EMPLOYMENT SYSTEM DYNAMICS AND TRANSFORMATION PROCESSES FEATURES IN UKRAINE AND WORLD

Summary

The article is devoted to the dynamic analysis of the employment system's main indicators and characteristics of transformation processes in Ukraine and the world using statistical data from international organizations, national statistical offices and research institutions. The author considered the indicators of economic activity, employment and unemployment, distribution of employed population by economic sector, productivity in the economy, analyzed them and made conclusions about the current state of the labor market and the employment system. From the analytical study of quantitative indicators time series, characterizing the state of the labor market and socio-labor relations in Ukraine and the world, it was revealed that modern employment system is not achieving the marginal productivity of labor in the economy and has no effective built-in mechanisms of coordination of interests of all social- labor relations participants, as evidenced by high rates of unemployment, informal (precarious) employment, output per employee that is below the world level.

Keywords: employment, transformation, labor productivity, unemployment.